

Вараксіна О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Полтавської державної аграрної академії

Іщейкін Т.Є.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Полтавської державної аграрної академії

Онушко О.М.

студентка
Полтавської державної аграрної академії

Varaksina Elena

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management
Poltava State Agrarian Academy

Ishcheikin Timur

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Management
Poltava State Agrarian Academy

Oнушко Olena

Student
Poltava State Agrarian Academy

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

ENTERPRISE COMPETITIVENESS MANAGEMENT: THEORETICAL ASPECT

У статті розглянуто теоретичну суть категорії «конкуренція». Наголошено на важливості дослідження проблематики конкурентоспроможності підприємства. Представлено сутність економічної категорії управління конкурентоспроможністю підприємства. Відзначено, що трактування поняття «конкурентоспроможність аграрного підприємства» є складним та потребує подальшого дослідження та вивчення. Виділено основні структурні елементи управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства. Визначено, що економічна ефективність та результат діяльності господарюючого суб'єкта великою мірою залежать від управління підприємством у цілому, зокрема й управління його конкурентоспроможністю. Проведено аналіз основних показників економічної ефективності сільськогосподарських підприємств. Відзначено позитивну динаміку діяльності господарюючих суб'єктів: збільшення прибутку до оподаткування, чистого прибутку та рентабельності операційної діяльності підприємств.

Ключові слова: конкурентоспроможність, управління конкурентоспроможністю, стратегія управління, тактика управління, економічна ефективність, прибуток, рентабельність.

В статье рассмотрена теоретическая суть категории «конкуренция». Подчеркнута важность исследования проблематики конкурентоспособности предприятия. Представлена сущность экономической категории «управление конкурентоспособностью предприятия». Отмечено, что толкование понятия «конкурентоспособность аграрного предприятия» является неоднозначным и требует дальнейшего исследования предприятия. Определено, что экономическая эффективность и результат деятельности хозяйствующего субъекта во многом зависят от управления предприятием в целом, в том числе и управления его конкурентоспособностью. Проведен анализ основных показателей экономической эффективности сельскохозяйственных предприятий. Отмечена положительная динамика деятельности хозяйствующих субъектов: увеличение прибыли до налогообложения, чистой прибыли и рентабельности операционной деятельности предприятий.

Ключевые слова: конкурентоспособность, управление конкурентоспособностью, стратегия управления, тактика управления, экономическая эффективность, прибыль, рентабельность.

The theoretical essence of the category of competitiveness is considered in the article. The importance of researching the problems of enterprise competitiveness is emphasized. It is noted that the peculiarities of the activity and development of enterprises of the agricultural sector necessitate further research on the issues of managing the competitiveness of the enterprise. The essence of the economic category of enterprise competitiveness management is presented. It is noted that the interpretation of the concept of "competitiveness of the agricultural enterprise" is complex and requires further research and study. The main structural elements of competitiveness management of agricultural enterprises are highlighted. It is proposed to supplement the generally accepted structure with important and efficient elements: management strategy, management tactics, and management monitoring. Focus is placed on economic efficiency, which is the main qualitative factor of economic growth of the organization, as it provides absolute growth of its results with the same amount of effort. It is determined that the economic efficiency and performance of the business entity largely depends on the management of the enterprise as a whole, including the management of its competitiveness. It is noted that during the study period, the number of enterprises engaged in agricultural production has decreased. The analysis of the main indicators of economic efficiency of agricultural enterprises is carried out. It is noted that the efficiency is significantly influenced by profit indicators and profitability, its relative indicator. It is emphasized that the studied period is characterized by positive dynamics, which reflects in increasing the financial result of economic activity of enterprises in the agricultural sector, in particular: increasing the amount of pre-tax profit and net profit. It is noted that on average, the net profit received by one farm during the study period has increased by 30%. The profitability of operating activities of agricultural enterprises during the study period has not changed significantly. It should be noted that 2015 has been the "most successful" in terms of economic efficiency for the economic activity of agricultural enterprises. It is emphasized that the formation of a competitiveness management system will ensure the stability and development of agricultural enterprises.

Keywords: competitiveness, competitiveness management, management strategy, management tactics, economic efficiency, profit, profitability.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Постійні зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі, невизначеність політичної ситуації в країні та економіці, зростання соціальної напруги доводять, що управління конкурентоспроможністю підприємства є дієвим механізмом досягнення успіху підприємства у його боротьбі за виживання та забезпечення довготривалого ефективного функціонування. Конкурентоспроможність підприємств аграрного сектору є важливим елементом як результативності їх виробництва, так і забезпечення життєдіяльності підприємства як суб'єкта економічної діяльності. Сьогодні, саме аграрне виробництво сприяє наповненню бюджету, формуванню продовольчої безпеки держави та зміцненню національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. У розробленні теоретично-методичних та практичних проблем управління конкурентоспроможністю підприємства значний внесок зробили й зарубіжні, й українські вчені: М. Портер [1], М. Малік [2], О. Нужна [2], І. Піддубний [3], Л. Піддубна [3], О. Кузьмін [4], Л. Романюк [5] та ін. Поняття конкурентоспроможності було введено М. Портером у праці «Стратегія конкуренції», в якій він розглядає дану категорію як сукупність певних конкурентних переваг об'єкта серед аналогічних на ринку. Самі ж конкурентні переваги характеризуються як сукупність характеристик товару чи послуги, які створюють певну перевагу перед конкурентами [1, с. 76].

Однак особливості господарювання сільськогосподарських підприємств та динамічні зміни економічного середовища потребують подальшого дослідження проблематики саме управління конкурентоспроможністю підприємства. Зокрема, питання структурних елементів управління конкурентоспроможності вимагає посиленої уваги.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд теоретичних аспектів

управління конкурентоспроможністю та оцінка економічної ефективності підприємств аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поряд із конкуренцією великого значення набуває конкурентоспроможність, зокрема конкурентоспроможність підприємства. Зазначимо, що поняття конкурентоспроможності аграрного сектору є складним та має багатовекторність у трактуванні.

Ми поділяємо думку М. Маліка та О. Нужної щодо визначення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Вони пропонують таке трактування даної категорії: «Це здатність суб'єктів економічної діяльності аграрної сфери пристосуватися до нових умов господарювання, використовувати свої конкурентні переваги і перемагати в конкурентній боротьбі на ринках сільськогосподарської продукції та послуг, максимально ефективно використовувати земельні ресурси, якомога повніше задовольняти потреби покупця шляхом аналізу структури ринку і гнучко реагувати на зміну його кон'юнктури» [2, с. 179].

У науковій царині не існує єдиного підходу до визначення економічної категорії «управління конкурентоспроможністю підприємства». Аналіз праць сучасних дослідників дав змогу виділити такі підходи до трактування поняття «управління конкурентоспроможністю підприємства».

Автори [3, с. 58] визначають управління конкурентоспроможністю підприємства як напрям менеджменту, спрямований на формування, розвиток і реалізацію конкурентних переваг та забезпечення життєдіяльності підприємства як суб'єкта економічної діяльності.

Дослідники [4, с. 131] вважають, що управління конкурентоспроможністю підприємства – це виконання загальних функцій управління, які визначають політику у сфері створення і реалізації конкурентоспроможних товарів, цілі й відповідальність у даній сфері діяльності суб'єкта господарювання, що реа-

лізуються за допомогою таких засобів, як планування конкурентоспроможності, оперативне управління нею, її забезпечення й підвищення в рамках певної системи конкурентоспроможності.

Спираючись на дослідження науковців, пропонується узагальнена структура основних елементів управління конкурентоспроможністю підприємства (рис. 1).

Нами пропонується основні елементи управління конкурентоспроможністю підприємства доповнити такими важливими складниками, як стратегія управління, тактика управління та моніторинг управління.

Стратегія управління базується на певному поєднанні теорій стратегічного менеджменту та маркетингу і трактується як діяльність, спрямована на досягнення поставлених цілей в умовах нестабільного конкурентного ринкового середовища, які містять діагностичний аналіз стану регіону, стратегічне планування і реалізацію вибраної стратегії [6, с. 138].

Тактика управління – сукупність моделей і відповідних засобів, які вибирає і практично використовує підприємство проти зовнішнього оточення, конкурентів і за допомогою якого реалізовує вибрану стратегію [7, с. 36].

Моніторинг управління конкурентоспроможністю – це спостереження, аналіз та оцінювання ключових параметрів конкурентоспроможності та елементів її управління з метою прийняття ефективних управлінських рішень.

Моніторинг є відстежуванням вибраних індикаторів на постійній основі для оперативної оцінки поточного конкурентного статусу підприємства. Це дає змогу одержувати найповнішу картину про стан господарської системи, що є основою попереджувального управління, яке має на увазі ухвалення рішень не за фактом виявлення виниклої проблеми, а на

підставі прогнозу про можливі несприятливі зміни в конкурентному середовищі у зв'язку з дискретними відхиленнями стратегічного характеру [8, с. 265].

Економічна ефективність та результат діяльності господарюючого суб'єкта великою мірою залежать від управління підприємством у цілому, зокрема й управління його конкурентоспроможністю.

Економічна ефективність є основним якісним чинником економічного зростання організації, оскільки забезпечує абсолютне зростання її результатів за тієї ж величини зусиль. Економічна ефективність включає у себе рентабельність, яка є загальним показником ефективності [9, с. 116–117]. Кількість підприємств, що займалися сільськогосподарською діяльністю в 2019 р., зменшилася на 704 господарюючих суб'єкта (або на 1,43%) порівняно з 2018 р. (табл. 1).

Так, загальний фінансовий результат одержаний сільськогосподарськими підприємствами в 2019 р., зріс на 20 066 млн грн (або на 28,35%) порівняно з 2018 р., також збільшився розмір прибутку до оподаткування, одержаний підприємствами, на 21 780 млн грн (або на 23,28%) за аналогічний період. Чистий прибуток, одержаний сільськогосподарськими підприємствами в 2019 р., порівняно з 2018 р. зріс на 19 705 млн грн (або на 27,97%).

Слід відзначити, що найбільш ефективним для господарської діяльності сільськогосподарських підприємств був 2015 р.

Середній розмір фінансового результату, одержаного одним підприємством у 2019 р., порівняно з 2018 р. зріс на 435 млн грн, середній розмір чистого прибутку, одержаний одним підприємством зріс на 427 млн грн. Динаміку показників, що аналізувалися, наведено на рис. 2.

Рентабельність операційної діяльності сільськогосподарських підприємств за досліджуваний період сут-

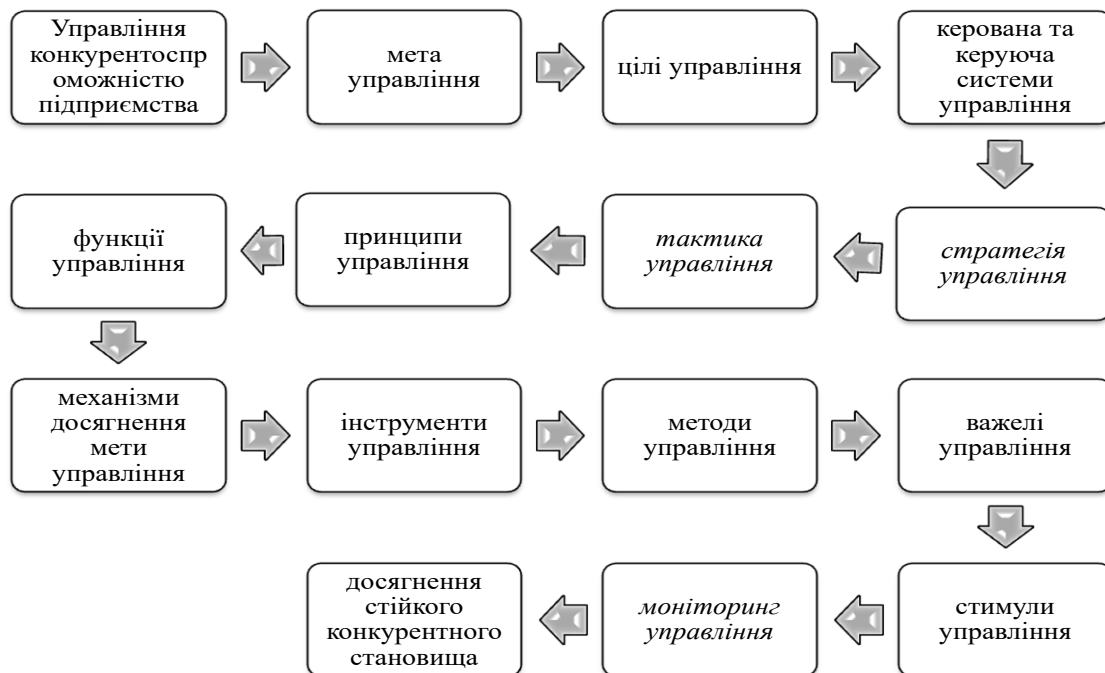

Рис. 1. Основні структурні елементи управління конкурентоспроможністю підприємства

Джерело: побудовано авторами на основі [5]

тево не змінювалася. Динаміка рентабельності сільськогосподарських підприємства зображена на рис. 3.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок. В умовах глобалізаційних процесів пріоритетним напрямом розвитку національної економіки має бути конкурентоспроможне підприємство. Конкурентоспроможність визначається багатьма чинниками, серед яких особливе місце займають конкурентні переваги. Саме формування та утримання конкурентної переваги забезпечать конкурентоспроможність господарюючого суб'єкта. У сучасних умовах господарювання важливим завданням для економіки України є забезпечення активного та

відносно сталого розвитку аграрного сектору, який би зміг скласти конкуренцію у світових масштабах. Проведений аналіз відображує позитивні зрушення в господарській діяльності сільськогосподарських підприємств, що підтверджується зростанням основних показників економічної ефективності. Попри скорочення господарюючих суб'єктів аграрної галузі розмір прибутку та чистого прибутку, у тому числі й у розрахунку на одне підприємство, зріс у середньому на 22%. Варто відзначити, що кількість підприємств, які за результатом господарської діяльності мають позитивний фінансовий результат, дещо зростає. Важливим моментом є також незначна варіація рівня

Таблиця 1

Динаміка основних показників діяльності сільськогосподарських підприємств за 2010–2019 рр.

Показники	2010 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення, 2019 р. у % до	
							2017 р.	2018 р.
Кількість підприємств, які здійснювали сільськогосподарську діяльність	56493	45379	47697	45558	49208	48504	106,5	98,57
Фінансовий результат до оподаткування, млн грн	17321	101996	90122	68607	70770	90836	132,4	128,35
Підприємства, які одержали прибуток до оподаткування, млн грн	22153	127609	102789	88986	93550	115330	129,6	123,28
Підприємства, які одержали збиток до оподаткування, млн грн	4832	25613	12667	20380	22779	24494	120,2	107,53
Чистий прибуток (збиток), млн грн	17254	101912	89816	68277	70462	90167	132,1	127,97
Підприємства, які одержали чистий прибуток, млн грн	22095	127526	102496	88676	93249	114666	129,3	122,97
Підприємства, які одержали чистий збиток, млн грн	4841	25613	12680	20400	22787	24499	120,1	107,51
Рівень рентабельності діяльності, %	17,5	30,4	25,6	16,5	14,2	16,1	97,6	113,38

Джерело: складено авторами на основі [10]

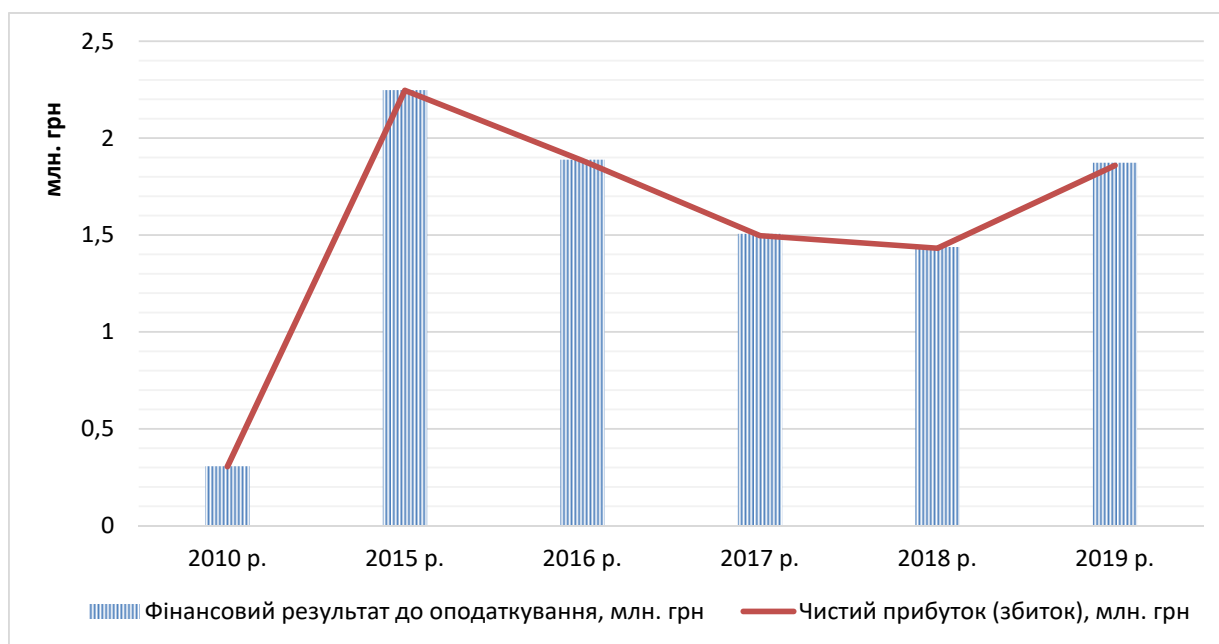

Рис. 2. Динаміка фінансового результату до оподаткування та чистого прибутку, одержаного одним підприємством, за 2010–2019 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [10]

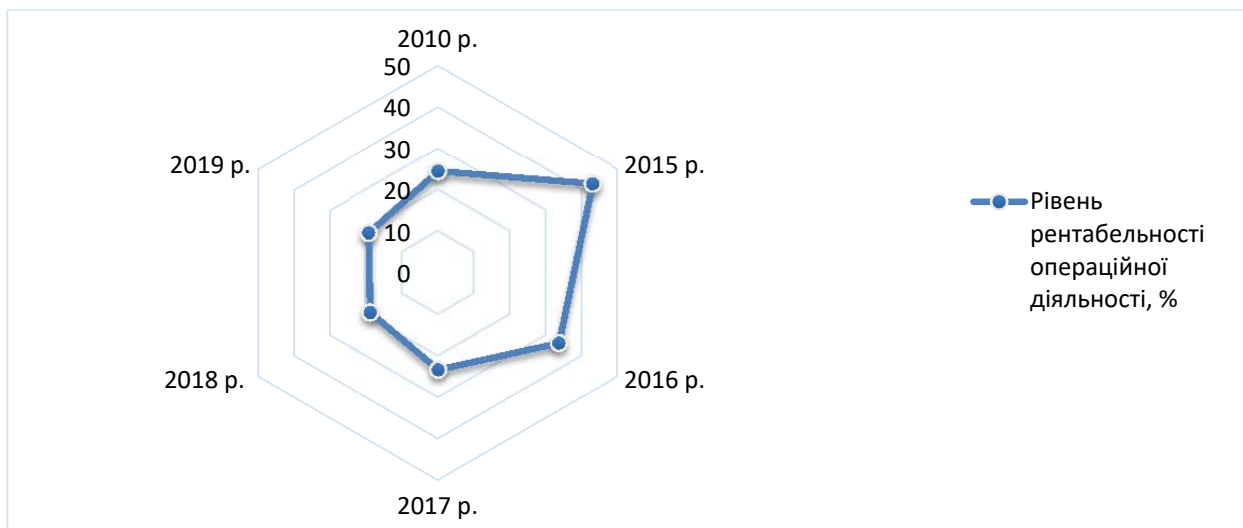

Рис. 3. Динаміка рентабельності операційної діяльності сільськогосподарських підприємств за 2010–2019 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [10]

рентабельності операційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Отже, українські сільськогосподарські підприємства мають можливість для зміцнення своїх позицій як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, а отже, і підвищення своєї конкурентоспроможності. Саме ефективне управління конкурентоспроможністю підприємства сприятиме нарощенню конкурентних переваг, підвищенню конкурентних позицій підприємства та досягненню лідерства відповідно до поставлених стратегічних завдань.

Бібліографічний список:

1. Портер М. Стратегія конкуренції: методика аналізу галузей і діяльності конкурентів : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 1997. 390 с.
2. Малік М.І., Нужна О.А. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми : монографія. Київ : Інститут аграрної економіки, 2007. 270 с.
3. Піддубний І., Піддубна Л. Теорія конкурентоспроможності: сучасний стан і предметно-методологічні аспекти розвитку. *Економіка України*. 2007. № 8. С. 52–60.
4. Кузьмін О.Є., Горбаль Н.І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства : підручник. Львів : Компакт-ЛВ, 2005. С. 304.
5. Романюк Л.М. Теоретичні аспекти стратегічного управління підприємством та його персоналом. *Наукові праці КНТУ. Економічні науки*. 2010. Вип. 17.
6. Стратегическое управление: регион, город, предприятие / под ред. Д.С. Львова, А.Г. Гранберга, А.П. Егоршина ; ООН РАН, НИМБ. Москва : Экономика, 2004. 605 с.
7. Яременко О.Ф. Науково-практичні аспекти стратегічного і тактичного управління конкурентоспроможністю підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2011. № 5. Т. 1. С. 35–37.
8. Фатхутдинов Р.А. Стратегический маркетинг : учебник. Москва : Интел-Синтез, 2000. 638 с.
9. Geamanu M. Economic efficiency and profitability. URL: https://www.researchgate.net/publication/265814327_ECONOMIC_EFFICIENCY_AND_PROFITABILITY (дата звернення: 14.10.2020).
10. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2020).

References:

1. Porter M. (1997) *Stratehiiia konkurentsii: metodyka analizu haluzei i diialnosti konkurentiv* : [navch. posibnyk] [Competition strategy: methods of analysis of industries and competitors: [textbook. manual]] Kyiv: Center for Educational Literature. (in Ukrainian)
2. Malik M.Y., Nuzhna O.A. (2007) *Konkurentospromozhnist ahrarykh pidpriemstv: metodolohiia i mekhanizmy*: [monohrafiia] [Competitiveness of agrarian enterprises: methodology and mechanisms: [monograph.]] Kyiv: Institute of Agrarian Economics. (in Ukrainian)
3. Piddubny I., Piddubna L. (2006) *Teoriia konkurentospromozhnosti: suchasnyi stan i predmetnometodolohichni aspekty rozvytku* [Theory of competitiveness: current status and subject-methodological aspects of development]. *Economy of Ukraine*, no 8, p. 58.
4. Kuzmin O.E., Horbal N.I. (2005) *Upravlinnia mizhnarodnoiu konkurentospromozhnistiu pidpriemstva*: Pidruchnyk [Management of international competitiveness of the enterprise: Textbook.] Lviv: Compact-LV. (in Ukrainian)
5. Romanyuk L.M. (2010) *Teoretychni aspekty stratehichnoho upravlinnia pidpriemstvom ta yoho personalom* [Theoretical aspects of strategic management of the enterprise and its personnel]. *Scientific works of KNTU. Economic sciences*. Vol. 17.
6. *Straticheskoye upravleniye: region, gorod, predpriyatiye* [Strategic management: region, city, enterprise [ed. D.S. Lvov, A.G. Granberg, A.P. Egorshina]] (2004) UN RAS, NIMB. Moscow: ZAO Publishing House "Economics". (in Russian)
7. Yaremenko O.F. (2011) *Naukovo-praktychni aspekty stratehichnoho i taktychnoho upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva* [Scientific and practical aspects of strategic and tactical management of enterprise competitiveness]. *Visnyk of Khmelnytsky National University. Economic sciences*, no 5, vol. 1, pp. 35–37.
8. Fatkhutdinov R.A. (2000) *Straticheskiiy marketing* [Strategic Marketing: Textbook. for university students enrolled in tech. and econ. spec., spec. "Marketing" and "Management"] Moscow: Business school. "Intel-Sintez". (in Russian)
9. Geamanu M. Economic efficiency and profitability [electronic journal]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/265814327_ECONOMIC_EFFICIENCY_AND_PROFITABILITY. (accessed 14 October 2020).
10. Official site of the State Statistics Service Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 12 October 2020).